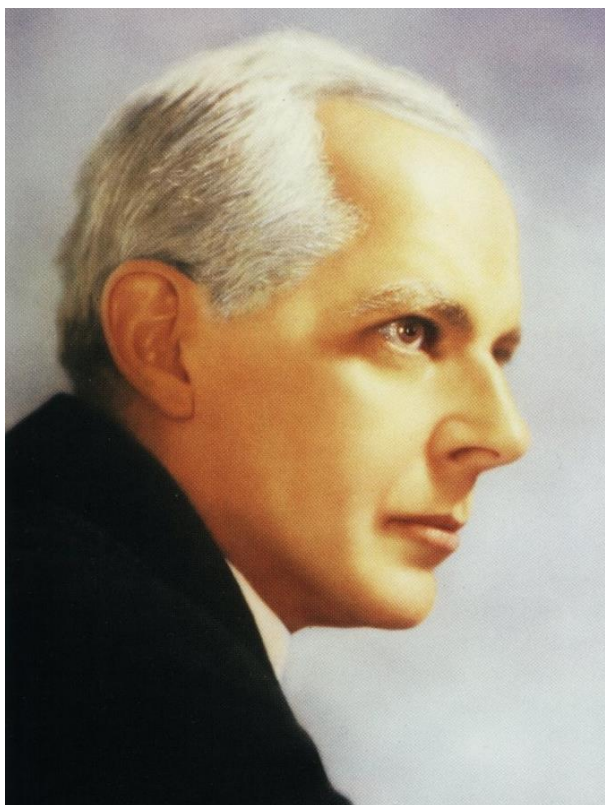

FÁBIÁN TÍMEA*

„CSAK TISZTA FORRÁSBÓL”-EMLÉKKONCERT BARTÓK BÉLA TISZTELETÉRE

„...pogány forrásimádó ez a művész, az élet forrásainak lázasan kíváncsi forráskutatója – de a szónak nem tudományos, hanem költői értelmében.”

(Tóth Aladár)

Nagyszabású gálakoncert keretében emlékezett meg Bartók Béláról és az ő kimagasló zenei munkásságáról a hangversenyt rendező Péceli Parnasszus Alapítvány valamint az esten fellépő művészek: Bokor Jutta, Bokor Ildikó, Fábíán Tímea, Fernandes Andrea, Foskolos Péter, Király Csaba és Szvorák Katalin. A koncert megrendezésének gondolata még a 2015-ös évforduló kapcsán megfogalmazódott, és bár a megvalósulás egy picit váratott magára, a koncert iránt így is nagy érdeklődés mutatkozott. A péceli Ráday-kastély díszterme zsúfolásig telt, a rendezősség

nagy örömeire pedig egyre több látogató fedezte és fedezi fel azóta is ezt a „kulturális ékszerdobozt” magának.

A Péceli Parnasszus Alapítvány munkája 2000-ben vette kezdetét, amely azóta is hitvallásának tekinti a helyi és regionális kulturális értékek ápolását, gyarapítását. A vezetés a kezdetektől fogva törekszik arra, hogy az általa rendezett kulturális előadások (zenei, színházi, irodalmi, stb.), képzőművészeti kiállítások magas értéket képviseljenek. Ehhez igyekszik a legkiválóbb előadókat megnyerni és bemutatni, hogy a vidéki közönség számára is könnyen elérhetővé válhassanak a nemzetközileg és országosan is ismert művészek, produkciók. Az elmúlt, közel húsz év során számos élménnyel gazdagodhattak a programjaik iránt érdeklődők. Örömmel tapasztalják azt is, hogy a kulturális tevékenységük folytán számos helyi, régiós valamint országos szervezet csatlakozik programjaikhoz, amely kapcsolatok előadásaik színvonalát emelik és gazdagítják. Kiemelt partnereik: az Országos Széchenyi Könyvtár, a Finn Nagykövetség, a Rákoshegyi Bartók Zeneház Közalapítvány, vagy a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesülete, Magyar Képzőművészek és Iparművészek szövetsége vagy a Ráday Gyűjtemény.

Az alapítvány és az esten fellépő művészek egy különleges műsor összeállítással adóztak 2017. május 21-én a XX. század kiemelkedő komponistájának, Bartók Bélának az emléke előtt. A koncerten elhangzó népdalok, eredeti zeneművek illetve két átírat (Székely Zoltán hegedűművész és egy egykori tanítvány, Paul Arma, azaz Weiszhausz Imre által készíttetek) mellett prózai szöveggel valamint képi vetítéssel egészült ki a műsor. A művekről és a hozzájuk kapcsolódó, érdekes történetekről szóló szöveges ismertetőt Zelinka Tamás prezentálta nagy sikerrel. A koncert alatt bemutatott vetítésanyag további információkkal szolgált a hallgatóság számára a szerzőről, családjáról, valamint életének főbb állomásairól. A Bartóktól, kortársaitól és egykori tanítványától, Székely Júliától származó idézetek pedig jól kiegészítették a hallottakat.

Szvorák Katalin

A műsor-összeállításban kiemelt szerep jutott a népzenenek illetve a népzenei ihletésű daraboknak. Ehhez a témához kapcsolódóan a koncert nyitánya nem is lehetett volna tökéletesebb annál, mint amit Szvorák Katalin Kossuth-díjas népdalénekes tárt elénk az általa választott és összeállított dalokból. (Az elhangzott népdalok pontos sorrendje és a gyűjtésükre vonatkozó adatok alább olvashatóak.) Személy szerint engem különösen meghatott az első *Elindultam szép hazámból* kezdetű dallam, amihez egy érdekes történet is kapcsolódik, mely a dal hallgatásakor jutott rögtön eszembe. Erről Székely Júlia: *Bartók Tanár úr* c. könyvében olvashatunk bővebben: „Egy szeptemberi napon fekete gyászkerettel

*jelentek meg a lapok. A Szabadság, a Népszava, a Szabad Nép és a többi. Fekete keretben a legfrissebb amerikai hír: Meghalt Bartók Béla. ... Néhány nappal később történt valami, mégpedig Basilides Mária dalestjén, a Zeneakadémia nagytermében. Már a hangverseny kezdete előtt szokatlan hangulat uralkodott az előcsarnokban. Máskor a hangverseny-látogatók mosolyogva, harsányan köszöntik egymást, még az ismeretlenek is barátságos arccal vesznek tudomást a viszontlátásról, hiszen nem egyszer találkoztak ugyanitt... Ezen a Basilides-koncerten nyomát sem lehetett észlelni e megszokott, régi hangulatnak. Senki nem mosolygott, nem köszönt. Még az ismerősök sem üdvözölték egymást.... A nézőtér szokatlanul korán, jóval a kezdés előtt megtelt. De itt is olyan nagy volt a csönd, mintha üres ház várná az első műsorszámot. A közönség rosszkedvűen, némán ült helyén, senkinek sem volt kedve beszélgetni. Műsor nem zizegett, cukros papír nem csörgött... Hosszú fekete ruhában Basilides Mária lépett pódiumra. Énekelni kezdett. Bartók dala volt az első szám: *Elindultam szép hazámból, / Híres kis Magyarországból, / Visszanéztem félutamból / Szememből a könny kicsordul. Az**

utolsó két sornál már senki sem tudott uralkodni magán... Hangtalanul vagy hangosan, vonagló arccal sírt mindenki. Egy kis nemzet elvesztette nagy fiát.”

A Szvorák Katalin által megkapóan prezentált, a magyar és a környező országok népzenejét bemutató válogatás után a koncertprogram szerint két hegedűre és zongorára írt és átírt darab következett. Az első közülük a *Román népi táncok* című szerzemény volt, melyet Bartók Béla 1915-ben komponált zongorára (Sz. 56, BB 68), majd 1917-ben megírta a kompozíció zenekari verzióját is (Sz. 68, BB 76). A darabból készült leghíresebb változat talán mégis az a hegedű-zongora átírat, amelyet Székely Zoltán készített el 1925-ben, Bartók jóváhagyásával. A hat táncból álló gyűjtemény darabjai sorrendben:

- **Jocul cu bătă (Bottánc)** Bartók lejegyzése szerint „általában egy fiatal legény járja, aki állítólag akkorákat ugrik, hogy belerúg a mennyezetbe.” Ezt a dallamot két mezőszabadi cigánytól gyűjtötte; az egyik hegedűn játszott, a másik „egy háromhúros hangszeren, amelynek alacsony lába lehetővé teszi a háromhangú akkordokkal való kíséretet” (Bartók talán a fidulára, vagy a brácsa népi változatára gondol).
- **Brâul** Eredetileg körtánc (a szó jelentése 'öves'), melyet Bartók egy harmincéves egresi férfi furulyajátéka nyomán jegyezte le.
- **Pe loc (Topogó)** Valószínűleg ez is ugyanattól a furulyástól származik, a tánc elnevezése szintén beszédes. Ketten táncolják, a legény saját csípőjére, a leány a férfi vállára helyezett kézzel, egy helyben.
- **Buciumeana (Bucsumi tánc)** Ezt a 3/4-es ütemmutatóval rendelkező tánc témát Bartók egy cigány hegedűstől hallotta. A harmadik és negyedik tételt egy keleties dallamfordulat külön össze is kapcsolja.
- **Poarga românească (Román polka)** *Gyűjtési helye: Belényes.* A páros és páratlan ütemek váltásával ritmikailag a sorozat legérdekesebb darabja. Eredetileg egy falusi legény hegedűjén hallotta először Bartók Belényesen, ahol Ioan Bușița (*Busitia János*), Bartók legjobb román barátja, gyűjtéseinek legfőbb segítője élt. Neki szól a mű ajánlása is.
- **Mărunțelul (Aprózó)** *Gyűjtési helye: Belényes.* A ciklust két gyors tánc, ún. *mărunțel* zárja. A zongoraváltozatban (ill. hegedű-zongora változatban) csak az elsőnek adott nevet a zeneszerző („Aprózó”), a zenekari változatban kétfelé bontotta a tételt (Piu allegro és Allegro vivace). A *mărunțel* eredetileg szöveges táncdallam, és előadását a nézők is énekelve, táncszavakat kiabálva, ütemesen kísérték. A páros táncot csoportosan járták, ám, mint ahogyan arról Bartók emlékezik: „*csak a férfiak mozognak, szólóznak, mindig egyforma lépésrenddel, a nők feladata, hogy rájuk sem hederítve, mozdulatlanul álljanak, tettessék, mintha észre sem vették volna a párjuk mutatványát*”.

Foskolos Péter

Andrea Fernandes

„Arról van szó, hogy okvetlenül kellene Veled beszélnem... irtam számodra egy kisebb (kb. 12 perces) kompozíciót (népi táncok felhasználásával)...”írta legújabb, *I. rapszódia* című szerzeményéről Bartók Béla Szigeti József hegedűművésznek 1928-ban. Bartók IV. vonósnégyesének befejezését követően, szinte egy időben írta meg két hegedűrapszodiáját, amelyeket 1929-ben zenekarra is áthangszerelt. A két rapszódia közül az I. a népszerűbb, ismertebb darab. Az ajánlás Szigeti Józsefnek szól, aki 1929-ben mindkét változatot bemutatta Berlinben, illetve Königsbergben. A műsorban szereplő, eredetileg hegedűre és zongorára írott művét a szerző 1929-ben gondolkára és zongorára is átdolgozta. A darab nyitó, *Lassú* verbunkos-dallama Maros-Torda megyei táncból származik, a *Friss* Temes megyében gyűjtött román táncdallamokat dolgoz fel, a szilaj multság tetőpontjára érve azonban a zeneszerző ismét visszaidézi a *Lassú* zenei anyagát (egy másik változatban a befejezésnél a *Friss* elején hallott dallam tér vissza). A műveket bemutató Foskolos Péter hegedűművész és Andrea Fernandes zongoraművész magával ragadó előadásukkal nagy sikert arattak a zeneértő hallgatóság körében.

Ezt követően a zongoramuzsikáé lett a főszerep. A 1910-ben keletkezett *4 siratóének* című sorozatot Király Csaba Liszt-díjas orgona-és zongoraművész játszotta. Külön kiemelendő a 4 ének közül a II., amely magyaros dallamfordulataival igencsak elüt a sorozat többi tagjától. A tétel további érdekessége, hogy áthangszerelt változata Bartók *Magyar képek* című zenekari művében is szerepel, mégpedig az 5 tételes szerzemény középső darabjaként, *Melódia* címmel. A teljes mű előadása igazán mély és megindító volt. Tiszta és világos, a Bartók által támasztott zenei elvárásoknak maximálisan eleget téve. Bokor Jutta az Operaház énekművésze és Király Csaba előadásában ezután két kamaraművet hallgathatott a közönség. Először az Op.16-os *Ady-dalok* közül az első, *Három őszi könnycsepp* kezdetűt, majd a *Nyolc magyar népdal* című sorozatot. Az *Ady-dalok* kapcsán érdekességként elmondható, hogy a zenemű

Király Csaba

szinte egyedüli példaként szerepel Bartók életművében, mint egy költő versei nyomán keletkezett kompozíció. Ezen sorozatán kívül született még egy másik, szintén öt részes dalciklusa is (Op.15.), ám a darab poézisát tekintve korántsem említhető egy lapon Ady verseivel. Bokor Jutta a zeneművek iránti mérhetetlen alázatával, kifejezően és gyönyörűen adta elő ezeket a remekműveket.

A szünet előtt a 15 magyar parasztdal következett Paul Arma átiratában, Fábrián Tímea fuvolaművész és Bokor Ildikó zongoraművész előadásában. Bár az átiratokkal kapcsolatban mindig vannak és voltak fenntartások, az azért elmondható az Arma által készített munkáról, hogy egy igen jól sikerült hangszerelésű darab. (Az átirat egyébként 1956-ban, nem sokkal Bartók halála után született, mégpedig egyik legkedvesebb növendéke által.) Az eredeti mű keletkezésének pontos dátuma ismeretlen, annyi bizonyos, hogy a műben szereplő dalok Bartók 1914-1918 közötti dallamgyűjtő időszakából valók. Egy ide vágó idézet Bartóktól: „... *megharmonizáltam 7 magyar dalt a gyűjtésből, többek között Ökrös Róza híres Angoli Borbáláját is. Ajánlom, hallgasd meg tőle, mert ilyen magyarul és még hozzá az Alföld kellős közepén, és még hozzá 7/8 taktusban hallani valóságos szenzáció...*” (1917. augusztus végén. (Ujfalussy József: Bartók breviárium) A mű 4 részre tagolódik: Négy régi keserves, Scherzo, Ballada, Régi táncdalok. Az átirat érdekessége-, amely egyben eltérést is mutat az eredeti verzióhoz képest-, hogy a Ballada kimaradt. A Négy keserves negyedik darabjának valamint az első táncdalnak a végén pedig a fuvola díszített, variált változatban játssza újra a témát, utánozva ezzel a népi furulya hangját, amely oly szorosan hozzátartozott az autentikus népi előadásmódhoz.

Bokor Ildikó

Bartók zongorára komponált *Két román tánca* 1909-1910 táján született, és a zeneszerző azon művei közé tartozik, amelyben a román népzene legfőbb jegyei mind fellelhetőek. A korai, kelet-európai népdalgyűjtésből való modális dallamok, szilaj ritmusok „barbár” őseréje,- amelyek jellemzik a két darabból álló sorozatot is-, Bartók további műveire is nagy hatást gyakoroltak. Az I. román táncot Király Csaba szólaltatta meg nagy sikerrel, amely után ismét egy közös produkció, a *Négy szlovák népdal* következett az ő és Bokor Jutta előadásában. A darab alapját képező népzenei anyag szintén a korai évek gyűjtőmunkájának eredménye. A szlovákiai gyűjtésről, annak körülményeiről így vallott Bartók Béla nagy szlovák népdalgyűjteménye német nyelvű előszavában:

„Zenefolklorisztikai tanulmányaimat 1906-ban kezdtem meg, a magyar népzene anyagának kutatásával, egyszersmind gyűjtésével. De már kezdetben láttam, hogy ehhez a tudományos munkához nem kielégítőek azok az ismeretek, melyeket a magyar anyag nyújtott és feltétlenül szükséges legalább a szomszéd népek népzenei anyagának a legalaposabb ismerete. Ezért már 1096-ban megkezdtem a szlovák népdalok gyűjtését és ezt a munkát – hosszabb szünetekkel- 1918-ig folytattam. A politikai és gazdasági fordulat vetett véget e téren való gyűjtői tevékenységemnek.” A dalok után még hátra volt egy nagyon közismert sorozat, a *6 tánc bolgár ritmusban*, és aki ismeri Király Csaba művészetét és az iskolát, amit képvisel, az biztos számíthatott arra, hogy a neves

Bokor Jutta

orgona-és zongoraművész szerzői hatásra improvizációba kezd a koncert végén. Egy valamit azonban nem kalkulálhatott bele senki, mégpedig, hogy a sors képes (jó értelemben véve is) változtatni a dolgok menetén. A Mikrokozmosz VI. füzetének végén szereplő ciklus, amely nem szükölködik a balkáni népekre oly jellemző-, páratlan lüktetésű, ostinátós dallamfordulatokban-, zajos sikert aratott a hallgatóság körében. Ami pedig a befejezést illeti, hát azt hiszem, megérdemelt összegzése volt az egész estének és méltó volt Bartók és Kodály örökségéhez is. A szünetben egy fiúcska, Pásztor Matyi perdült a Király Csaba elé, és beszélgetésbe elegyedtek. Rögtön kiderült az őket körülvevők számára, hogy ismerik egymást. Ezen felül még az is, hogy közös volt és jelenlegi tanáruk: Apagyai Mária Weiner Leó- és Apáczai Csere János-díjas zongora – művésztanár. Megegyeztek abban, hogy a koncert végén közösen improvizálnak. Matyi egy pentaton dallamot játszott, Csaba pedig tovább gondolta azt. Egyszerű volt és egyben gyermekien tiszta. A siker pedig nem maradhatott el.

Végül egy ide vágó idézet zárszó gyanánt, szintén Székely Júlia könyvéből, amely remekül példázza Bartók igazi emberi és művészi mivoltát:

„Gyermekeknek... valami fátyolos gyöngédség vegyült hangjába, midőn e négykötetes műalkotás címét kijelentette, s ugyanez a furcsa, lágy, addig soha nem tapasztalt szelídség melegített tekintetéből is... Hiszen megérthettem volna már akkor is, hogy miért.

Itt egymásra találunk azok, akiket a legjobban szeretett: a paraszt és a gyermek, utóbbinak ajándékozva mindama kincset, melyeket előbbtől kapott.”

(Székely Júlia: Bartók tanár úr-részlet; Móra Kiadó, Bp.)

Szvorák Katalin részletes műsora

- *Elindultam szép hazámból (Békés m. 1906)*
- *Bartók csíki gyűjtése (1907)*
  - Ideje bujdosásimnak... (Gyergyóújfalu)*
  - Felsütött a napsugára... (Csíkszenttamás)*
  - Ha kiindulsz Erdély felől... (Vacsárcsi)*
  - Elment az én babám... (Karczfalva)*
  - Hervadni kezdtem... (Gyergyócsomafalva)*
- *Bartók negyemegyeri gyűjtése (1910)*
  - Szerelem, szerelem...*
  - Egyszer két lányok*
  - Hopp ide tisztán...*
  - Mikor a menyasszonyt...*
  - Kikelet, kikelet...*
  - Nem vagy legény.....*
  - Héj, héj, tulipánt...*
  - Párta, párta...*
- *Bartók által lejegyzett moldvai népdal (1938)*
  - Nihol kerekedik...*
- *Román-magyar népdalparhuzamok*
  - Hai suparat ca... (Bihar m. B. B. gyűjt.) - Jaj, de szépen szól egy harang...(Moldva)*
  - De cand badita... (Kolozs m. B. B. gyűjt.) - Bújdosik az árva madár... (Gyimes)*
  - Durita mi... (Torda- Aranyos m. B.B. gyűjt.) - Csillagoknak teremtője... (Mátyusföld)*
- *Bartók által gyűjtött Négy szlovák népdal*
  - Ta dala matka... (Poniky, Zólyom m.)*
  - Hrabala,hrabala... (Hiadel, Zólyom m.)*
  - Rada pila... (Medzibrod, Zólyom m.)*
  - Cip, cip, cipuruske... (Poniky, Zólyom m.)*

Az esten elhangzott program és [hangfelvétele:](#)

1. Szvorák Katalin népdal-összeállítása
<https://youtu.be/WxhRpzLtcKk>
<https://youtu.be/JvSblVjNbb8>
2. ELSŐ RAPSZÓDIA hegedűre és zongorára (*Foskolos Péter - Fernandes Andrea*)
3. ROMÁN NÉPI TÁNCOK hegedűre és zongorára (*Foskolos Péter - Fernandes Andrea*)
<https://youtu.be/UNKAvZuMJ58>
4. NÉGY SIRATÓÉNEK zongorára (*Király Csaba*)
<https://youtu.be/wd4exBCNzX8>
5. ÖT DAL énekhangra zongorakísérettel - Három őszi könnycsepp Ady Endre versére (*Bokor Jutta - Király Csaba*)
6. NYOLC MAGYAR NÉPDAL énekhangra és zongorára (*Bokor Jutta - Király Csaba*)
https://youtu.be/yfUsBMo_EDM
7. 15 MAGYAR PARASZTDAL fuvolára és zongorára (*Fábián Tímea - Bokor Ildikó*)
<https://youtu.be/oo2rTyuA5jo>
8. ELSŐ ROMÁN TÁNC zongorára (*Király Csaba*)
9. NÉGY SZLOVÁK NÉPDAL énekhangra és zongorára (*Bokor Jutta - Király Csaba*)
10. HAT TÁNC BOLGÁR RITMUSBAN (A 148-153. zongoradarabok a MIKROKOZMOSZBÓL) (*Király Csaba*)

* * *

Bibliográfia:

Székely Júlia: Bartók tanár úr (Móra Kiadó)

Ujfalussy József: Bartók breviárium (Zeneműkiadó)

Bartók Béla nagy szlovák népdalgyűjteménye német nyelvű előszavában

Bartók Béla levelei (Zeneműkiadó)

Fábíán Tímea

A gyermekkora óta Pécelen élő fuvolaművész-tanár, *Fábíán Tímea* zenei tanulmányait 7 évesen, a Péceli Állami Zeneiskolában kezdte meg, ahol a hegedülés mellett *Csordás Gabriella* osztályában kezdett fuvolázni. 1994-től a váci *Pikéthy Tibor Zeneművészeti Szakközépiskola* fuvola szakán folytatta zenei pályafutását, tanárai *Ittész Zsuzsa* és a Liszt-díjjal kitüntetett *Ittész Gergely* voltak. A balassagyarmati *Nemzetközi Fuvoladuó és Kisegyüttes Fesztiválon* (1996, 1998) két

alkalommal is Nívódíjat és Kortárs- díjat kapott, valamint megnyerte a 1996-os budapesti Szent István Zeneművészeti Szakközépiskola által rendezett *Országos Fuvolaversenyt*. 1998-ban a Miskolci Egyetem Bartók Béla Zeneművészeti Intézetének hallgatója lett, és 2002-ben, *Dr. Csetényi Gyula* tanítványaként „summa cum laude” minősítéssel vehette át fuvola tanári és kamaraművészi diplomáját. 2003-ban szintén kitüntetéssel diplomázott a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem fuvolaművész-művésztanár szakán, tanára *Kovács Lóránt* Liszt-díjas fuvolaművész volt. Jelenleg barokk fuvola tanulmányokat folytat, amelyet 2016 őszén kezdett meg *Csalog Benedek* tanítványaként.

2000-ben tagja lett a *Miskolci Nemzeti Színház zenekarának*. 2002-től a Péceli Alapfokú Művészeti Iskola, 2006-ban pedig a budapesti Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola művésztanára lett. Több kamaraegyüttes tagjaként olyan országos és nemzetközi fesztiválok résztvevője volt, mint például: „*Ars Antiqua Europae*” (2006, Szlovákia), *Bartók+ Operafesztivál* (2007, Miskolc), XVII. Szolnoki Zenei Fesztivál (2009), Önálló estek a Miskolci Filharmónia rendezésében (2006, 2011), Nemzetközi Fuvolafesztivál- Pécel (2010, 2014). A *FLAUTANDUO* alapítója *Illés Eszter* fuvolaművésszel, valamint a Pécelen 2010-ben indult *Nemzetközi Fuvolafesztivál* program-koordinátora. 2016-ban művész társaival megalapította a *Flautone Quartet* nevű formációt.

Aktív zenei tevékenysége mellett számos írásos publikációja jelent már meg a magyar *Fuvolaszó*, valamint a *Parlando c. internetes zenepedagógiai folyóiratban*. 2016 januárjában Claudio Arimany nemzetközileg is elismert fuvolaművész által megjelentetett- Doppler Ferenc és Károly életművét feldolgozó -, 10 részes CD sorozatában publikált angol nyelvű, ismertető írást „*A Doppler- család élete az Osztrák-Magyar Monarchián belül*” címmel. 2013-ban egy animációval egybekötött komolyzenei videó klipet készített *Debussy: Pán fuvolája* címmel, *Debussy: Syrinx* című szerzeményének centenáriumára. 2016-ban Bokor Ildikóval közös CD-t jelentetett meg *French Album/ Salon Pieces for the Paris Conservatoire* címmel, az NKA támogatásával.